

Yayın Geliş Tarihi: 26.09.2014
Yayına Kabul Tarihi: 15.10.2016
Online Yayın Tarihi: 14.02.2018
<http://dx.doi.org/10.16953/deusbed.06081>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt:19, Sayı:2, Yıl:2017, Sayfa: 163-185
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

DEMOKRASİ VE SEÇİM KAMPANYALARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN TARTIŞILMASI: ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİ ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Kenan DEMİRCİ*

Öz

Demokratikleşme 1990'dan sonra tüm dünyada hızla yayılan bir süreç haline gelmiş, yeni demokrasilerde temsili demokratik kurumların ve serbest seçimlerin yapılması ise temel bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Demokratik kurumsal değişimin ne ölçüde gerçekleştiğinin görülebileceği temel alanlardan birisi seçim kampanyalarıdır. Dolayısıyla yeni gelişen demokrasilerde seçim kampanyalarının uygulanışının incelenmesi, demokrasiyle ilişkilerinin anlaşılabilmesi açısından önemlidir. Bu ülkelerin demokrasiyle kurdukları ilişkinin anlaşılabilmesi ise, Türkiye demokrasisinin yüzleşebileceği problemlerin öngörülebilmesi açısından önemlidir. Bu sebeple çalışmada yeni demokrasilerde seçim kampanyalarının geçirdiği değişimler, Doğu Bloku ülkeleri olan Bulgaristan, Macaristan, Ukrayna ve Rusya'da; Latin Amerika ülkeleri olan Şili, Uruguay ve Arjantin'de ayrıca Doğu Asya ülkesi olan Tayvan'da olmak üzere toplam 8 ülkede seçim kampanyalarının değişimi örnekleri çerçevesinde çoklu örnek olay yöntemiyle incelenmiştir. Sonuçta seçim kurumu ve demokrasinin geliştirilmesinde bahsedilen ülkelerin kültürel ve tarihsel özelliklerinin rol oynadığı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Demokratikleşme, Üçüncü Dünyada Demokrasi, Seçim Kampanyaları, Profesyonelleşme.

A DISCUSSION ABOUT THE RELATIONSHIP BETWEEN DEMOCRACY AND ELECTION CAMPAIGNS: AN EVALUATION ON THE THIRD WORLD COUNTRIES SAMPLES

Abstract

Democratization spreads all over the world after 1990s; hence developing representative institutions and realizing free elections have become a great necessity since then. Political campaign process is an important tool to observe the process of institutional alteration of democracy. Thus analysing the political campaign process in new democracies is very important to understand the relationship between political campaigns and democracy. In addition, understanding the relationship with democracy of these countries is important for Turkey to foresee the possible problems of Turkish democracy.

---

* Yrd. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, kdemirci06@gmail.com

This study aims to find out the changing of political campaigns process in new democracies in Eastern Europe: Bulgaria, Hungary, Ukraine and Russia, Latin America: Chile, Uruguay, Argentina and East Asia (example of Taiwan). For that purpose this study is employing the multiple case study techniques. In conclusion, the development of elections and democracy have a great role in historical and cultural conditions of these countries itself.

Keywords: *Democracy, Democratization, Democracy in the Third World, Political Campaigns, Professionalization.*

GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle dünyanın tek kutuplu bir görünüm alması demokratikleşme çabalarını daha da hızlandırmış görünmektedir. Dünyanın pek çok yerinde, özellikle 1989 sonrasında Doğu Avrupa, Latin Amerika ve Asya ülkelerinde hızlı demokratikleşme çabası göze çarpmaktadır. Anılan demokratikleşme çabası seçim kampanyalarını da küresel anlamda önemli kılmış ve modern tekniklerin ithalini de beraberinde getirmiştir.

Seçim kampanyalarının benzeşmesi süreciyle 1950'lerde Amerika Birleşik Devletleri'ndeki siyasal kampanyalarda uygulama ve içerikte yaşanmaya başlayan değişim, son yıllarda giderek tüm dünyada etkili olmaktadır. Artan siyasal reklam kullanımı, televizyonun ilgisini çekecek adayların seçilmesi, teknik uzmanların artan rolü, medya profesyonellerinin ilgiyi canlı tutabilmek adına sürece dahil edilmesi, büyüyen bütçelere paralel olarak medyanın aldığı merkezi rol gibi unsurlar, kampanya pratiklerinin oluşturulmasında kullanılan ortak unsurlar olarak gözlenmektedir¹. Medya mantığının küresel anlamda benzerlikler göstermesi, kampanyalara ilişkin beklentilere yön vermekte, seçim kampanyası sürecine dahil olan profesyonellerse kampanyaları tam da medyanın mantığına uygun hale getirerek seçmenlere daha çok ulaşmaya ve onları daha çok etkilemeye odaklanmaktadır. Ancak ticari medyanın artan demokratikleşme eğilimi ile birlikte küresel anlamdaki yayılışının ve de politik profesyonellerin sürece dahil olmasının, seçim kampanyalarında küresel bir benzeşmeden söz edebilmek adına yeterli olduğu söylenemez. Buradan hareketle çalışmanın amacı ise özellikle Soğuk Savaş sonrasında hızla temsili demokratik sistemlere geçiş yapan Doğu Avrupa, Latin Amerika ülkeleri ile Asya'dan bir örnek ülke olan Tayvan'da, seçim kampanyalarının değişimi bağlamında medyanın gelişimi ve politik

¹Seçim kampanyalarındaki küresel benzeşme, P. Mancini ve David L. Swanson tarafından Amerika kökenli olarak başlayan medya içeriklerinin değişimi ve sonrasında ise profesyonel danışmanlık kurumunun gelişmesinin küresel yayılımından hareketle seçim kampanyalarının Amerikanlaşması olarak adlandırılmıştır. Amerikanlaşmanın iki şekilde yorumlanması mümkündür: Bunlardan ilki daha çok seçim kampanyası pratiklerinin diğer liberal demokrasiler için rol model olması, ikincisi ise diğer ülkelerin Amerikanlaşma pratiklerine uymak için gerçekleştirdikleri sosyal, ekonomik ve politik makyaj sürecidir (1996: 52). Hangi ad verilirse verilsin seçim kampanyalarının küresel olarak benzeşmesi karşılaştırmalı analizlere de fırsat verebilmesi açısından önemlidir.

profesyonellerin kampanya sürecine dahil olmalarının, mevcut kültürel yapıyla ne şekilde ilişkiye girdiği ve kampanya pratikleri açısından oynadıkları rolün ele alınmasıdır. Böylelikle seçim kurumunun geliştirilmesi ile demokratikleşme arasındaki ilişkinin tartışılması hedeflenmiştir. Çalışmada demokrasinin gelişimi ele alınırken, bireysel haklar, politik haklar, medya özgürlüğü gibi konularda Freedom House² verilerinden yararlanılmıştır.

Bu bağlamda, çalışmada çoklu örnek olay analizi yöntemi kullanılarak, yeni demokratikleşen Doğu Avrupa, Latin Amerika ve Doğu Asya'daki sekiz ülkede seçim kampanyalarının gelişimi ile demokratik sisteme geçiş arasındaki ilişkiler tartışılmıştır. Araştırmada hem Doğu Avrupa'da yer alan ve Doğu Bloku olarak adlandırılan Bulgaristan, Macaristan, Ukrayna ve Doğu Bloku'nun öncü ülkesi SSCB'nin mirasçısı olan Rusya; hem de Latin Amerika'dan Şili, Uruguay, Arjantin ve bunların dışında kalan ama demokrasiye üçüncü dalga ile geçiş yapan ve seçim kampanyaları açısından diğer ülkelerle benzerlikler taşıdığı düşünülen Doğu Asya ülkesi Tayvan'a ait verilerden yararlanılmış ve seçim kampanyası pratiklerinde medya ve profesyonellerin etkisi irdelenerek, bu ülkelerin demokrasiyle kurdukları ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Böyle bir incelemenin, demokrasiyle kurduğu ilişki oldukça gerilimli olan Türkiye açısından da, dünya üzerindeki demokratikleşme deneyimlerine yakından bakarak çeşitli öngörüler geliştirilmesi ve de olası risklere karşı tedbir alınmasında bir öngörü oluşturmak adına katkı sağlayabileceği söylenebilir. Çalışmada tek tek ülkelere odaklanmaktansa, anılan kıtalar arasında genel özellikler belirlenerek yeni demokratikleşen ülkeler açısından ortak bir fikir oluşturulabilmesi amaçlanmıştır. Çoklu örnek olay tekniğinin seçilmesinin sebebi böylelikle hem ülkelerin kendi içinde, hem de çapraz olarak kendi aralarında karşılaştırılabilecek olmalarıdır. Bu yöntemin seçilmesinde Blumler ve ark. (1992)'ın seçim kampanyalarını ortak yönleri açısından karşılıklı olarak irdeledikleri makalelerindeki çeşitli görüşler de etkili olmuştur. Buna göre karşılaştırmalı araştırmalar kendi sosyal ortamı içinde model ve problemleri keşfedebilmemize olanak tanıyacaktır. İkincisi karşılaştırmalı araştırmalar sayesinde bir ülkenin özelini aşarak, genel teoriler- varsayımlar üretilebilecektir. Son olarak bu araştırmalar sayesinde iletişimin içinde geliştiği makrososyal yapılar keşfedilebilecektir (Blumler ve Ark. 1992: 3-4; akt. Negrine ve Papatianassopoulos, 1996: 46-47). Bu görüşler dikkate alınarak aşağıda yeni demokrasilerde seçim kampanyalarının değişimi, medyanın gelişimi ve profesyonel danışmanların kullanımı, anılan örnek ülkelerin demokratikleşme deneyimi çerçevesinde ele alınmaya çalışılmaktadır.

² Freedom House tüm dünyada demokratik değişimi gözleyen, özgürlüklerin gelişimini izleyen ve demokrasi ile insan haklarını destekleyen sivil bir kuruluştur. Kurum yaptığı ölçümler ve yayımladığı raporlarla uluslararası bir üne sahiptir. Demokrasiye ilişkin ölçümlerde açık hükümet, insan haklarının savunulması, sivil toplumun güçlendirilmesi, ifade ve düşünme özgürlüğünün kolaylaştırılması gibi ölçütleri dikkate almakta ve dünya ülkelerini bu veriler ışığında karşılaştırarak puanlamaktadır. Bu çalışmada da Freedom House'nin verilerinden yararlanılmıştır.

DEMOKRASİNİN KÜRESEL ANLAMDA YAYILIŞI

Demokratikleşme süreci özellikle 1974'den itibaren çok hızlı ve küresel bir gelişme göstermiştir. Geddes'in (1999) belirttiği gibi, anılan tarihten beri tüm dünyada seksen beş otoriter rejim sonlanmış ve bu rejimlerde demokrasiye dönüşüm çabası başlamıştır (115). Demokratikleşmenin üçüncü dalgası³ olarak adlandırılan bu süreç 1974'de Portekiz Diktatörlüğü'nün devrilmesiyle başlamış ve izleyen on beş yılda dünyanın çeşitli yerlerindeki otuz kadar ülke otoriter rejimlerden demokratik rejimlere geçiş yapmıştır⁴ (34). "Üçüncü dalga" 1980'lerin sonlarında Soğuk Savaş'ın ani bitişiyle, komünizm etkisindeki pek çok ülkenin demokratikleşmeye başlamasıyla daha da hızlanmıştır. 1989 yılı Haziran ayında SSCB Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov'un, "Orta ve Doğu Avrupa'daki demokratikleşme çabalarına Sovyet müdahalesinin olmayacağını ilan etmesi" (Büyükkakıncı, 2003: 137) ile Doğu Avrupa'daki demokratikleşme hareketi genişlemiştir. Komünist devletler olan Macaristan, Polonya, Bulgaristan, Moğolistan gibi ülkeler liberal demokratik kurumlar geliştirmeye başlamışlardır. Bunun yanında Latin Amerika'daki Meksika ve Şili gibi pek çok ülkede de otoriter rejimler yıkılarak, yerlerini demokratik rejimler almaya başlamıştır (Huntington, 2011: 36-37).

Demokratikleşmenin üçüncü dalgasının 1990'ların başında gelişmesinin, özellikle Doğu Avrupa ülkelerinin bu dönemde hızla demokratikleşmelerinin temel nedeni, uluslararası ekonomik sisteme uyum ve aynı şekilde hem yurt içi hem de uluslararası alanda meşruiyet sağlama çabası olarak görülebilir. Soğuk Savaş'ın hızla ve öngörülenden önce bitmesi, küresel anlamda bir şok etkisi yaratmıştır. İki kutuplu bir dünyada taraflardan birine yaklaşarak, onun yanında yer alarak veya ondan kaçarak uluslararası ilişkilerini düzenleyen devletler, aniden tek kutuplu bir dünya içinde kendilerine yer bulmaya çalışmak durumunda kalmışlardır. K. Jowitt'i takip ederek diğer bir ifadeyle söylersek: artık dünyadaki bağımsız

³ 1970 sonrası artan otoriter rejimlerden demokrasiye geçiş Huntington tarafından demokratikleşmenin üçüncü dalgası olarak tanımlanmıştır. "Demokratikleşme süreci 1970'lerin ortalarında Portekiz ve İspanya'da başlamış, daha sonraları da Latin Amerika ve Asya ülkelerinin içerisine almıştır. Komünizmin Doğu ve Orta Avrupa'da çökmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması ile, bu hareket 1989-1991 arasında güç ve ivme kazanmıştır (Lovell, 2003: 37).

⁴ Huntintong (2011) üçüncü dalğanın oluşmasında beş faktörün etkili olduğunu vurgulamıştır. İlk olarak, artık dünyada demokratik değerler kabul gördüğünden, otoriter rejimler açısından bir meşruiyet sorunu doğmaya başlamıştır. Artık askeri ve ekonomik başarısızlıklar nedeniyle "performans meşruiyeti" de sürdürülememektedir. İkinci olarak, 1960 sonrası ekonomideki küresel gelişme, artan eğitim seviyesiyle beraber tüm dünyada orta sınıfı yükseltmiştir. Bir diğer nokta, Katolik kilise statüko savunuculuğundan, otoritarizm muhalifliğine keskin bir dönüş yapmıştır. Dördüncü olarak Avrupa Topluluğu, ABD ve SSCB başta olmak üzere dış aktörlerin politika değişimi etkilidir. Son olarak ise üçüncü dalğanın başında yaşanan demokratik geçişler, sonraki geçişleri desteklemiş ve bir "çığlaşma" etkisi yaratmıştır (Huntington, 1995: 32).

devletlerin kendilerini tanımlayacakları iki kutuplu yapı yıkılmıştır (Jowitt, 1995: 303).

Diğer bir anlatımla, artık dünyada “tek-kutuplu” bir siyaset etkin olmaya başlamış, başını ABD’nin ve Avrupalı devletlerin çektiği güç yapısı küresel anlamda siyasi ve ekonomik bir üstünlük kazanmıştır. Böylece mevcut durum “bir grup liberal-kapitalist devletin ortak çıkarlarına hizmet eden değer yargılarının ve eylemlerin, örneğin ortak güvenlik prensiplerinin ortaya konması, demokrasi veya globalizm gibi bir takım değer yargılarının” gündeme sokularak, bunlara uyanlar ve uymayanlar şeklinde iki sınıflı bir sistemle sonuçlanmıştır (Karadeli, 2003: 18).

Demokratik Kurumların Oluşturulması Süreci

Uluslararası tek kutuplu sistemin getirdiği yeni zorunluluklar pek çok rejimi demokratik kurumları hızlı bir şekilde oluşturmaya itmiştir. Bu kurumların başında ise siyasi partilerin kurulması ve çok partili seçimlere gidilmesi gelmektedir. Serbest rekabete dayalı seçimlerin yapılabilmesi pek çok ülke için hem ülke içindeki, hem de uluslararası alandaki meşruiyetlerini sağlayabilmek açısından hayati önemde görülmüştür. Bu nedenle pek çok ülke Freedom House⁵ gibi uluslararası kuruluş ve diğer gözlemcilerden yararlanma yolunu seçerek demokrasiyle olan pozitif ilişkilerini dünyaya kanıtlama çabasına girmiştir⁶ (Tilly, 2011; Huntington, 2011). Burada belirtilmesi gereken, demokrasinin biçimsel kurumlarının varlığıyla birlikte politik ve bireysel hakların da demokrasinin varlığı açısından temel önemde olduğudur. Bir başka ifadeyle sadece demokrasinin biçimsel kurumlarının varlığı, bir ülkenin demokratikleşmesi açısından yeterli ölçüt olarak kabul edilemez. Çünkü biçimsel kurumların varlığı tek başına temel hak ve

⁵ Seçimlerin gözlemlenmesi İkinci Dünya Savaşı’ndan bugüne kadar oldukça uzun bir tarihe sahiptir. Özellikle Birleşmiş Milletler çok sayıda ülkede “seçimleri, referandumları ve plebisitleri” gözlemlenmiştir. (Mccay, Garber ve Pastor, 1995: 227). Son yıllarda ise seçimlerin gözlenmesi iyice yaygın hale gelmiştir. Gözlemin fonksiyonları şöyle sıralanabilir. İlk olarak uluslararası gözlem, seçime katılanlar açısından bir güven sağlayarak psikolojik bir destek sağlayabilmektedir. İkincisi oy verme ve sayım sürecinde oluşabilecek olası hileleri önleyebilecektir. Üçüncü olarak uluslararası topluma sürecin tümünün güvenliği açısından bilgi verecektir. Son olarak ise çeşitli sebeplerle uzun süredir devam eden anlaşmazlıkların çözümünde bir aracı rolü üstlenebilecektir (Mccay, Garber ve Pastor, 1995: 228-229).

⁶ Seçimlerin gözlemlenmesi İkinci Dünya Savaşı’ndan bugüne kadar oldukça uzun bir tarihe sahiptir. Özellikle Birleşmiş Milletler çok sayıda ülkede “seçimleri, referandumları ve plebisitleri” gözlemlenmiştir. (Mccay, Garber ve Pastor, 1995: 227). Son yıllarda ise seçimlerin gözlenmesi iyice yaygın hale gelmiştir. Gözlemin fonksiyonları şöyle sıralanabilir. İlk olarak uluslararası gözlem, seçime katılanlar açısından bir güven sağlayarak psikolojik bir destek sağlayabilmektedir. İkincisi oy verme ve sayım sürecinde oluşabilecek olası hileleri önleyebilecektir. Üçüncü olarak uluslararası topluma sürecin tümünün güvenliği açısından bilgi verecektir. Son olarak ise çeşitli sebeplerle uzun süredir devam eden anlaşmazlıkların çözümünde bir aracı rolü üstlenebilecektir (Mccay, Garber ve Pastor, 1995: 228-229).

özgürlüklerin garanti altına alınmış olduğunu göstermez. Bu nedenle temel hak ve özgürlüklerin önemli iki bileşeni olan politik ve bireysel haklar çalışmada ele alınmıştır⁷. Araştırmada incelediğimiz ülkeler açısından Freedom House'nin 2011-2014 yılları arasındaki politik ve bireysel haklara dair ölçümleri tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Freedom House verilerine göre ülkelerin politik haklara ilişkin dünya özgürlük verileri. (7 puan en düşük 1 ise en yüksek özgürlük seviyesini belirtmektedir)

Ülkeler	2011	2012	2013	2014
Ukrayna	K. Özgür 3	K. Özgür 4	K. Özgür 4	K. Özgür 4
Şili	Özgür 1	Özgür 1	Özgür 1	Özgür 1
Macaristan	Özgür 1	Özgür 1	Özgür 1	Özgür 1
Rusya	Özgür Değil 6	Özgür Değil 6	Özgür Değil 6	Özgür değil 6
Tayvan	Özgür 1	Özgür 1	Özgür 1	Özgür 1
Uruguay	Özgür 1	Özgür 1	Özgür 1	Özgür 1
Arjantin	Özgür 2	Özgür 2	Özgür 2	Özgür 2
Bulgaristan	Özgür 2	Özgür 2	Özgür 2	Özgür 2

Tablo 1'de görülebileceği gibi, uluslar arası alanda demokrasi standartlarını belirleyerek ölçümlerde bulunan Freedom House verilerine göre, Rusya hariç incelediğimiz ülkelerde politik haklara ilişkin temel gelişmelerin sağlanabildiği gözlenmektedir. Politik hakların başında özgür seçimlerin yapılması

⁷ Liberal demokrasi güçlü devlet iktidarına karşı, bireyin varlığını korumayı amaçlamaktadır. Bu nedenle bir yanda hukukun üstünlüğü, hesap verilebilirlik gibi çeşitli demokratik ilkelerle devletin uygulamalarında bir denetim sağlamaya çalışırken; diğer yanda ayrıntılı bir insan hakları tanımlamasıyla da bireyin toplumsal hayattaki özgür varlığını fiili olarak garanti altına almayı amaçlamıştır. Bahsedilen bu haklar ekonomik, sosyal, kültürel haklar ya da birinci, ikinci, üçüncü kuşak haklar gibi çeşitli tanımlamalarla kategorileştirilip, ayrıntılandırılmıştır. Bahsedilen bu insan hakkı kategorileri zamanın ve toplumun ihtiyaçlarına göre sürekli gelişen dinamik bir sürece karşılık gelmektedir. İnsan hakları içerisinde önemli bir yere sahip olan temel hak ve özgürlükler ise oy verme, ifade ve toplanma hakkı gibi çeşitli unsurları içeren politik haklar; özel mülkün korunması, keyfi tutuklama ve haksız gözaltıların engellenmesi gibi hukukun üstünlüğünü destekleyen haklar ve ibadet özgürlüğü, anadilde eğitim hakkı gibi insanın dini/ etnik varlığını koruyan haklardan oluşmaktadır (Elster, 1993: 181). Kapsadığı öğelerin genişliği bakımından ve ayrıca seçimlerin gerçekleştirilebilmesinde oynadığı önemli rol bakımından çalışmada temel hak ve özgürlükler ilk olarak politik haklar başlığı altında incelenmiştir. İkinci olarak ise keyfi muamelelerin önlenmesi, inanç özgürlüğü gibi insan hakları ise "bireysel haklar" başlığı altında analiz edilmiştir.

ve seçme hakkı geldiği düşünülürken, bu ülkelerin örnek aldıkları demokrasi modelini hızla oluşturmaya başladıkları gözlenebilmektedir. Burada politik özgürlükleri geliştirme konusunda, Rusya'nın incelediğimiz ülkeler içerisinde farklı bir yerde durduğu gözlenebilmektedir. İleride göreceğimiz gibi, Rusya'nın politik haklarla birlikte bireysel haklar konusunda da pek ileri seviyelerde olmadığı söylenebilir. Bunun nedeninin sosyalist tek parti geleneğinin en çok bu ülkede gelişmiş olması ve bu geleneklerin oluşturulan yeni demokratik kültür üzerinde de etkilerinin bulunabilmesi olduğu iddia edilebilir. Özellikle komünizm sonrası demokratikleşmeye çalışan ülkelerde demokratik kurumlarla bir piyasa ekonomisinin aynı anda oluşturulmaya çalışıldığı bilinmektedir (Lovell, 2003: 37). Ancak politik kurumların oluşturulması gerekli olmakla birlikte, yerleşmiş bir demokrasi için yeterli ölçüt olmamaktadır (Özbudun, 1996: 125). Rusya'nın diğer yeni demokrasilere oranla politik haklar konusunda geri kalmasının bu açıdan değerlendirilmesi mantıklı görünmektedir.

Demokrasi açısından geliştirilmesi gereken bir diğer kurum temel hak ve özgürlüklerdir. Düşünce ve ifade özgürlüğü gibi pek çok spesifik hakkı kapsayan temel hak ve özgürlüklerin ne ölçüde kullanılabildiği ise bireylerin normatif olarak sahip oldukları hakları pratikte ne ölçüde yaşayabildikleri ile ölçülmektedir. Serbest seçimlerin yapılabilmesi, özellikle seçim kampanyası döneminde hem adayların hem de seçmenlerin fikirlerini bağımsız bir biçimde ifade etmeleri gibi bireysel haklardan bağımsız düşünülemez. Dolayısıyla bireysel hakların gelişim derecesi de, o ülkedeki demokrasiye uyumun ne ölçüde geliştiğini anlamak açısından önemlidir. Yine Freedom House verilerine göre, bahsettiğimiz bölgelerdeki örnek ülkelerin 2011- 2014 yılları arasındaki bireysel haklara ilişkin derecelendirmeleri şöyledir:

Tablo 2: Freedom House verilerine göre ülkelerin bireysel haklara ilişkin dünya özgürlük verileri. (7 puan en düşük, 1 puan ise en yüksek özgürlük seviyesini ifade etmektedir).

Ülkeler	2011	2012	2013	2014
<i>Ukrayna</i>	K. Özgür 3	K. Özgür 3	K. Özgür 3	K. özgür 3
<i>Şili</i>	Özgür 1	Özgür 1	Özgür 1	Özgür 1
<i>Macaristan</i>	Özgür 1	Özgür 2	Özgür 2	Özgür 2
<i>Rusya</i>	Özgür değil 5	Özgür değil 5	Özgür değil 5	Özgür değil 5
<i>Tayvan</i>	Özgür 2	Özgür 2	Özgür 2	Özgür 2
<i>Uruguay</i>	Özgür 1	Özgür 1	Özgür 1	Özgür 1
<i>Arjantin</i>	Özgür 2	Özgür 2	Özgür 2	Özgür 2
<i>Bulgaristan</i>	Özgür 2	Özgür 2	Özgür 2	Özgür 2

Bireysel haklar konusunda da hem Doğu Avrupa, hem de Latin Amerika ve Doğu Asya'da ciddi gelişmelerin kat edildiği görülebilmektedir. Görüldüğü gibi Rusya'nın bireysel haklar konusunda da büyük yol alamadığı görülmektedir. Gerçekten bu durumun sosyalizmin baskıcı uygulamasını esas alan bir yönetim algılayışı ile ilişkisini kurmak mümkün görünmektedir. Öncesinde çok katı bir sosyalist deneyimden geçmiş olmanın demokratikleşme konusunda ciddi sıkıntılar yarattığı iddia edilebilir.

Rusya örneğinin gösterdiği önemli bir husus, yukarıda genel hatlarıyla özetlenen demokrasinin kurulma çabalarının ülkenin mevcut kültürel durumundan mutlaka etkilenecek olmasıdır. ABD veya Avrupa'da uygulanan bir sistemin ithal edilmesi yoluyla, kültür ve politikaya ilişkin aynı çıktılarının alınması pek mümkün görünmemektedir. İthal edilen uygulamalar, ülkenin kendi yapısına göre evrilmekte ve ortaya daha farklı bir üçüncü tür yapı çıkmaktadır. Bir diğer ifadeyle "Demokrasinin aldığı kendine özgü biçim, hem bir ülkenin sosyo-ekonomik şartlarına, hem de yerleşik devlet yapısı ve siyasi uygulamalarına bağlıdır" (Schmitter ve Karl, 1995: 68).

Otoriter bir yönetim biçimi içinde varlığını sürdürmüş ülkelerin bahsettiğimiz nedenlerle demokrasiye geçişi arzulamaları ve bunun tedrici olmaktan ziyade, genellikle çok hızlı olma zorunluluğu çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Palma'yı (1995) takip ederek söylersek, bu durumu konu alan tartışmaların üç noktada toplanması mümkündür. İlk olarak hızlı rejim değişikliklerinin yaşanması sarsıntılı bir süreçtir ve geri dönmeye meyillidir. İkinci olarak demokrasiye giden yolun "hem tedrici olduğu, hem de elverişli sosyal, ekonomik ve kültürel şartların ortaya çıkışına bağlı bulunduğu"dur. Son nokta ise komünizm sonrası doğu Avrupa ülkelerinin çoğunda, komünizm öncesi bir sivil toplum gelenekleri olmaması; ya da varsa bile komünizmin bunu yok etmiş olmasıdır (316).

Ele alınması gereken bir diğer nokta; demokrasi için gerekli sosyal, kültürel ve ekonomik şartların o ülkede ortaya çıkıp çıkamayacağıdır. Huntington'a (2011) göre "ekonomik gelişme düzeyi ile demokrasi arasında genel anlamda bir korelasyon bulunmakla birlikte, hiçbir ekonomik gelişme düzeyi ya da örüntüsü, tek başına demokratikleşmeyi doğurma açısından zorunlu" değildir (73). Ancak ekonomik faktörler, üçüncü dalga'daki demokratikleşmeleri üç yoldan etkilemiştir. İlk olarak ekonomik gerilemeler otoriter rejimleri zayıflatmıştır. İkincisi pek çok ülke demokrasi için temel oluşturan bir kalkınmışlık düzeyine yetmişlerde ulaşmıştır. Son olarak birkaç ülkede hızlı ekonomik büyüme "otoriter rejimlerin istikrarını bozmuş ve onları ya liberalleşmeye ya da baskıyı yoğunlaştırmaya zorlamıştır" (73). Ekonomik gelişmenin bir başka etkisi geniş bir orta sınıf yaratmasıdır. "Demokrasi, bir ölçüde, çoğunluk yönetimi varsayımına dayanır; geniş, yoksullaşmış bir çoğunluğun, küçük, zengin bir oligarşiyle karşı karşıya geldiği bir yoğunlaşmış eşitsizlik durumunda demokrasi güçlkle uygulanabilir" (81).

Burada bir diğer husus, yeni demokrasiye geçen ülkelerde bir sivil toplumun varlığından söz edilip edilemeyeceğidir. Touraine'e (1997) göre komünizm sonrası ülkelerde toplumsal hareketler, fikir çatışmaları gibi şeyler yoktur. Asıl öncelik ekonomidedir ve yeni durumda devlet- parti yerine ekonomik pazar efendidir (256). Demokrasinin gelişebilmesi için şu üç koşul gereklidir: "Karar alma yetkisine sahip bir devlet, girişimci ve yatırımcı ekonomik yöneticiler, gelirlerin dağılımıyla ve eşitsizliklerin azaltılmasıyla görevli siyasi temsilciler" (256). Palma (1995) "sivil toplumsuz demokrasinin ve piyasasız sivil toplumun var olamayacağı" klasik görüşüne eleştirel yaklaşmaktadır. Yazara göre bazen demokrasi kurulduktan sonra da sivil toplum geliştirilebilecektir (322).

Görüldüğü gibi demokrasinin tam olarak kurulabilmesi çok yönlü bir çabayı gerektirmektedir. Bu açıdan yeni demokratikleşen ülkelerde ilk ve en temel çabanın özgür ve serbest seçimlerin yapılması olduğu gözlenmektedir. Yeni demokrasiler için seçimler ikili bir anlam taşımaktadır: İlki serbest seçimlerin ülke içindeki ve daha da önemlisi uluslar arası alandaki meşruiyeti sağlaması, ikincisi ise ülke içindeki iktidarı ele geçirme yolunun artık seçimlere odaklı hale gelmiş olmasıdır.

Seçimlerin sahip olduğu bu önem seçim kampanyalarının evriminde de oldukça etkili olmuştur. Seçimlerin iktidarı ele geçirmenin biricik yolu halini alması, hem medyanın kontrolünü hem de kamuoyunun etkilenebilmesini önemli hale getirmiştir. Profesyonel kampanya tekniklerinden yararlanılmaya başlanması da kamuoyunun etkilenmesi gerekliliğinden doğmuştur. Gerek doğrudan yabancı uzmanların kampanya oluşum süreçlerine dahil edilmesiyle, gerekse profesyonel yöntemleri öğrenmiş ülke içinden danışmanların kullanılmasıyla yeni kampanya teknikleri önemli bir hal almıştır. Ancak bu yöntem ve tekniklerin varlığı, her zaman tam anlamıyla demokratikleşme anlamına gelmemektedir. Bu açıdan aşağıda yeni demokratikleşen ülkelerde seçim kampanyalarının değişimi ve konunun demokrasiyle ilişkisi tartışılacaktır.

DEMOKRATİKLEŞEN ÜLKELERDE SEÇİM KAMPANYALARININ DEĞİŞİMİ

Liberal demokrasinin doğası gereği demokrasi ile seçimler arasında kurulan doğrudan bağlantı, 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle Batı demokrasilerinde kabul görmeye başlamıştır. Bir bakıma halk ve yönetici elit arasındaki güç ilişkilerini düzenleyen seçimler, nüfusları giderek artan ülkeler açısından demokrasinin temel taşı olarak görülmüştür. Özellikle 20. Yüzyılın son çeyreğinde Batı dışındaki pek çok ülke de bu demokrasi modelini benimsemeye başlamıştır. 1990'lara gelindiğinde, seçimlerin küresel anlamda önem kazandığı bir demokrasi anlayışından bahsetmek mümkün görünmektedir.

Seçimlere dayalı demokrasi anlayışının 1950'lerden sonra kabul görmesine bağlı olarak, seçim konusunun da etraflı bir düşünme ve araştırma faaliyetine konu

olması kaçınılmaz olmuştur. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası kitlelere duyulan güvensizlik ve kontrol çabaları, kamu denem belirsiz kitlelerin kontrol edilebilmesi açısından çeşitli tekniklerin geliştirilmesini olanaklı kılmıştır. Kamuoyu araştırmaları denilen tanıma biçiminin gelişmesi bunun en tipik örneğidir. Yapılan çalışmalar seçimlerin de benzer bir kitle kontrolü içerisinde düzenlenebilmesine dair eğilimi güçlendirmiştir. Gerçekten de özellikle 1950'lerden sonra seçimlerin kazanılmasında temel araç olan seçim kampanyalarında başarıya ulaşabilmek adına çeşitli teknikler geliştirilmiş ve bu tekniklerle oyların kitlesel anlamda alınabilmesinin yolları aranmıştır. Özellikle renkli televizyonun da gelişmesiyle, 1950'lerden sonra seçimlerin giderek daha fazla sahne kurallarına uymaya başladığı söylenebilir. Televizyonun gelişimi seçim kampanyası tekniklerinin dönüşümü açısından başlı başına ciddi bir etkiye sahiptir. Çünkü televizyon hem seçmenlerin kişisel yaşam biçimleri ve gerçekliği algılayışlarının değişimi ve şekillenmesi üzerinde ciddi bir rol oynamış (Nimmo ve Combs, 1983; Gurevitch ve Kavoori, 1992) hem de politik alanın dönüşümünde temel bir role sahip olmuştur (Meyer, 2002)⁸. Sonuçta ortaya çıkan manzarada seçim kampanyaları ciddi bir dönüşüm geçirmiştir.

Tablo 3: Seçim Kampanyalarını dönüşümüne ilişkin tablo (Demirci, 2013: 15'den uyarlanmıştır).

Öğeler	Geleneksel Kampanyalar	Modern Kampanyalar
Siyasal Reklam	Ucuz, zayıf teknoloji	Pahalı, ileri teknoloji
Medya	İzleyici rolde	Gündem belirleme etkisine sahip, kendi kurallarını dayatıyor
Teknik Uzmanlar	Parti örgütünden kişiler, gönüllüler	Ücretli çalışan profesyoneller
Bütçe	Kısıtlı	Yüksek bütçe kullanımı

Seçim kampanyalarının dönüşümü olarak adlandırdığımız sürece biraz daha yakın baktığımızda ortaya çıkan tablo, yurttaş- politik kurumlar ve medya arasındaki rollerin değişimi şeklinde özetlenebilir. Ortaya çıkan bu dönüşüm belki de en çok siyasal reklam kullanımındaki artışta görülebilmektedir. Tablo 3.'de de görüldüğü gibi seçim kampanyalarındaki dönüşümle birlikte artık siyasal reklamcılık seçim kampanyalarının temel önemdeki mecralarından biri haline gelmiştir. Bunun ortaya çıkmasında temel etkenler ise hem seçim kampanyasına ayrılan bütçenin, hem de gelişen teknolojiyle birlikte siyasal reklamcılık tekniğinin sunduğu olanakların artmasıdır. Bu dönüşüm süreci içerisinde medyanın seçim kampanyalarında sahip olduğu rol de ciddi bir dönüşüm geçirmiştir. Geleneksel kampanyacılık döneminde sadece bir izleme rolüne sahip olan medya, artık gündem belirleme özelliğine sahiptir. Böyle olduğunda medya kendi kurallarını

⁸ Diğer pek çok değişimde olduğu gibi, televizyonun varlığı da aslında her ülkenin özgül koşullarıyla girdiği ilişkinin biçimine göre bir dönüşüm yaratmıştır. Örneğin Türkiye'de televizyonun varlığı ciddi bir politik müdahale ve mücadele sürecinin parçası olurken (Çankaya, 2015; İlaslan 2014a, 2014b), Rusya'da merkezi iktidarı korumanın bir aracı olarak görülebilmektedir (McNair, 1996).

adeta siyasete dayatabilmekte (Mazzolini ve Schulz, 1999) ve seçim kampanyalarında ciddi bir etkiye sahip olmaktadır. Medyanın seçim kampanyalarında edindiği bu geniş rol, uzmanların seçim kampanyası sürecindeki rolünü arttırmıştır (Mayhew, 1996). Televizyon ve medyanın diğer araçlarıyla kimin en çok ilgiyi çekebileceği, artık medyanın işleyişini çok iyi bilen uzmanlar tarafından belirlenmeye başlamıştır. Sonuçta kampanyaların bütçesi giderek büyümeye başlamış ve harcanan parayla doğru orantılı olarak bahsettiğimiz bu özelliklerin hepsi de giderek siyasal hayatta daha çok yer bulmaya başlamıştır (Mancini ve Swanson, 1996: 2).

Tüm bu dönüşüm bir ölçüde Amerikan modernliği olarak tanımlanabilecek, bireyciliğin kendi kendine yettiği ve kendinde çeşitliliğin mümkün olduğu düşüncesine yaslanmaktadır (Wagner, 2005: 113). Bu açıdan seçim kampanyaları da benzer biçimde bireyi hedef alan tekniklere yönelmiş, kitle iletişim araçlarından da yoğun olarak yararlanması yoluyla, grup olarak hareket etmeyen veya görüş alışverişinde fazla bulunmayan, görece çevresinden yalıtılmış tek bir seçmeni hedefleyen teknikler geliştirilmiştir. Mancini ve Swanson, kampanya pratiklerindeki değişim sürecini seçim kampanyalarının modernleşmesi olarak adlandırmışlardır (1996: 8). Burada anlatılmak istenen modern hayattaki değişimlerle, kampanya tekniklerindeki değişimin paralelligidir. Artık birey politikayı ve seçim kampanyalarını takip ederken geleneksel kurumsal bağlılıklardan da medyaya yönelmeye başlamıştır. Seçim kampanyalarında değişen tekniklerin kökenlerinin Amerikan demokrasisi olması ve küresel bir yayılım göstermesi nedeniyle, seçim kampanyalarının dönüşümünü betimlemek açısından Amerikanın önemli bir rolü olduğu kabul edilmelidir (Negrine ve Papathanassopoulos, 1996: 49). Burada kastedilen kampanyacılık açısından Amerika Birleşik Devletleri'nde görülen dört temel unsurdaki değişimin tüm dünyaya yayılmasıdır: Bunlardan ilki günümüzde kampanya iletişiminin odaklandığı noktanın partiden adaya doğru kaymasıdır, ikinci olarak parti profesyonelleri kampanya uzmanları ile yer değiştirmiştir, bir diğer nokta bu uzmanların pazar, ürün, izleyici gibi pek çok sistematik araştırma verisi sonucundan yararlanmasıdır, son olarak ise medya bu yeni kampanya biçimini karakterize etmektedir (Bowler ve Farrell, 1992: 3). Bugün ABD temelli olarak gelişen bu dönüşüm nerdeyse tüm dünyaya ithal edilmiş durumdadır. Tabii burada belirtilmesi gereken husus ithal edilen bu tekniklerin her ülkenin özgül politik, toplumsal ve hukuksal yapısı içerisinde anlam kazanarak yeni bir biçim almasının kaçınılmaz olduğudur. Yani bahsedilen bu dönüşüm küresel bir benzeşmeyi mümkün kılmakla birlikte, tüm dünyadaki tek tek ülkelerde seçim kampanyalarını aynılaştırmamıştır. Bu sebeple çalışma kapsamında incelediğimiz ülkelerde seçim kampanyalarının dönüşümü açısından ortaya çıkan tabloya Plasser'i (2000) takip ederek "üçüncü dünya tarzı seçim kampanyaları" demek mümkün görünmektedir.

Üçüncü Dünya Tarzı Seçim Kampanyaları

Herhangi bir ülkede varolan geleneksel yöntemler modern kampanya tekniklerinin hızlı ithaliyle ortadan kalkmamıştır. Bunun yerine ülkede var olan teknik ve araçların yanına, başka demokrasilerde kullanılarak oyların alınması anlamında başarıya götürdüğü kanıtlanmış olan teknikler ilave edilmiştir. Seçimlerde yabancı danışmanlar başta olmak üzere pek çok modern teknikten yararlanılırken, geleneksel yöntemlerin de kullanılmaya devam ettiği görülmektedir. Bir diğer ifadeyle liberal demokrasinin bir ülkede yerleşik hale gelmesi, o ülkenin kültürel, sosyal ve ekonomik özelliklerinden bağımsız olmaması gibi; siyasal kampanyalarda modern araçların kullanımına sağlanan uyum da ülkenin çeşitli özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

Ülkede hâlihazırda mevcut olan partilerin modern kampanya unsurlarına duydukları yakınlık, yeni araçların ne oranda kullanılacağı konusunda oldukça etkilidir. Siyasi partilerin seçimlerde kullanılacak olan yeni pazarlama tekniklerinin ithaline farklı tepkiler verdiği görülmektedir. Farklılık partilerin içsel yapılarından kaynaklanabildiği gibi, dışsal olaylar da bunda etkili olabilmektedir. İçsel faktörlerin başında partinin mevcut tabanıyla olan süregiden ilişkileri gelmektedir. Dışsal faktörler derken askeri diktatörlükler boyunca gelişmiş yasaklamalar, ekonomik krizler, demokratikleşme için dışarıdan gelen destek ve seçim mağlubiyetleri ile mevcut makamların kaybı endişesi gösterilebilir. Bu noktada özellikle parti ve liderlere demokratikleşme adına yapılan dış yardımlar oldukça önemlidir. Çünkü bu yardımların kapsadığı parti aktivistleri, kampanya düzenleyicileri ve politik danışmanlara verilen eğitimler, profesyonel kampanya tekniklerinin ihracını sağlamıştır (Espindolo, 2006: 98).

Modern seçim kampanyalarının ithali, modern seçim kampanyalarının medyayla girdiği son derece karmaşık ilişkiler göz önüne alındığında, mutlaka ülke içerisinde medyanın gelişimini ve seçim kampanyalarında kullanımını da gerekli kılmaktadır. Bu nedenle seçim kampanyalarının modernleşmesinin incelenmesi açısından ülkelerdeki televizyon, gazete ve radyo gibi medya araçlarının ne ölçüde var olduğu ve kampanya sürecinde kullanıldığının bilinmesi önemlidir.

Tablo 4: Demokratikleşen ülkelerde seçim kampanyalarında medyanın kullanımına ilişkin tablo, (Plasser ve Lengaver, 2009: 254; Schafrerer, 2009: 373 ve Plasser, 2009: 35'den uyarlanmıştır).

Ülkeler	Televizyon	Gazete	Radyo
Ukrayna	%75	%10	%12
Şili	%71	%18	%9
Macaristan	%74	%24	%2
Rusya	%84	%6	%8
Tayvan	%50	%50	----
Uruguay	%100	---	----
Arjantin	%68	%10	%19
Bulgaristan	%81	%7	%7

Tablo 4’de görülebileceği gibi, çalışma kapsamında incelediğimiz yeni demokrasilerde seçim kampanyalarının dönüşümü açısından kullanılan en önemli medya aracı televizyondur. Bu durum televizyonun seçim kampanyası sürecinde hem ücretsiz yayın ve programlar hem de ücretli reklam ve ürün yerleştirmelerde kullanılabilmesini sağlayan çok yönlü doğasıyla ilişkili olabilir (Plasser ve Lengouer, 2009: 253). Televizyon aracını nerdeyse benzer oranlarda gazete ve radyo kullanımı izlemektedir. Bu verilere bakıldığında aslında üçüncü dünya ülkeleri olarak da anılabilecek yeni demokrasilerde seçim kampanyası tekniklerinin ithaliyle birlikte medyanın dönüşümü de bir ölçüde gerçekleşmiştir.

Seçim kampanyalarındaki dönüşümün gerçekleşmesi açısından çok önemli olan bir diğer unsur, dönüşümün tekniklerini öğretip yaygınlaştıracak ülke dışındaki uzmanlar topluluğunun da ithal edilmiş olmasıdır. Çünkü siyasal kampanyaların gerektirdiği uzmanlık bilgisi, bu teknikleri çok uzun yıllardır kullanan Amerika ve Batı Avrupa ülkelerindeki uzmanlar tarafından ileri ölçüde bilinmektedir.

Tablo 5: Seçim Kampanyalarında uzmanların kullanılmasına ilişkin tablo (Plasser, 2009: 34-35’den uyarlanmıştır).

Ülkeler	Seçim Kampanyasını Kim Yönetiyor?	
	Uzmanlar	Parti Üyeleri
Ukrayna	Evet	
Şili		Evet
Macaristan	Evet	
Rusya	Evet	
Tayvan	Evet	
Uruguay	Evet	
Arjantin	Evet	
Bulgaristan		Evet

Tablo 5’e baktığımızda, Bulgaristan ve Şili hariç diğer tüm ülkelerde seçim kampanyalarının oluşturulması ve uygulanmasında uzmanlardan yararlandığı görülmektedir. Bu durum üçüncü dünya ülkelerinde seçim kampanyalarının profesyonelleşmesinde uzmanların kullanımının da çok önemli bir unsur olarak öne çıktığını göstermektedir. Ancak burada sorulması gereken soru şudur: Bu uzmanlar nereden gelmektedir? Plasser (2000) üçüncü dünya ülkelerinde seçim kampanyalarında uzmanların ithal edilmesinde hem ABD hem de Avrupa’lı uzmanların tercih edilebildiğini ifade etmektedir. Bu durum göz önüne alındığında seçim kampanyalarında genel bir Amerikan etkisinden bahsedilebilse de, üçüncü dünya ülkelerinde bir Batı Avrupa etkisinin de yaşandığı da söylenebilir. Aynı şekilde ülkede varolan siyaset yapma ve kampanya yürütme biçimleri de bu ülkelerdeki kampanyaların içeriğini etkileyebilmektedir. Bu üç etkinin birleşimiyle üçüncü dünya ülkeleri açısından yeni bir kampanya biçiminin ortaya konduğu söylenebilmektedir. Plasser (2000) bu süreci belirgin biçimde gözlenen “üçüncü dünya tarzı kampanyalar” olarak nitelemektedir (50).

Üçüncü dünya tarzı kampanyalar kavramının, hem seçim kampanyalarında kullanılan araçların değişmesi, hem de varolan araçların kullanılmaya devam etmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bahsedilen ülkelerin kendine özgü kampanya pratiklerinin oluşmasında ticari medyanın gelişimi ve kampanya sürecinde profesyonel danışmanların kullanımı da giderek etkili olmaktadır. Bu iki faktörün yeni demokrasilerde aldığı biçimin incelenmesi, demokrasiyle kurdukları ilişkinin anlaşılabilirliği açısından da bir fikir verebilecektir.

Yeni Demokrasilerde Medya

Düzenli seçimlerin gerçekleştirilmesi ve kampanya araçlarının değişimi sürecinde temel unsurlardan biri, medyanın kontrolü üzerindeki mücadeledir. Komünist veya otoriter rejimlerdeki devletin medya üzerindeki doğrudan kontrolü, liberal demokratik yapının geliştirilmesiyle değişim yaşamıştır. Özgür basın çok temel bir unsur olarak düşünüldüğü liberal demokrasi, medya patronlarını özgür olma isteği ile donatmıştır. Yeni liderler ise, iktidarlarını sağlama alma açısından medyanın önemini kavramışlar ve ellerindeki kontrolü bırakmak istememişlerdir. Genel olarak Komünist rejimlerde medya kitlelerin mobilizasyonu ve doktriner eğitim için kullanılırken, Latin Amerika'nın otoriter rejimlerinde ise kitlelerin depolitizasyonu ve rızasının sağlanması için kullanılmaktadır. Ancak demokratik rejimlere geçilmesiyle birlikte, medyanın mevcut işlevi de değişmeye başlamış ve kontrol mücadeleleri bunu takip etmiştir. Demokratikleşmenin getirdiği yeni özgür medya anlayışı, yayıncılığın kontrolünü elinde tutmak isteyen yeni liderlerle, medya patronları arasında çekişmelere neden olmuştur. Örneğin Macaristan'da parlamento yeni yayıncılık kanununu çıkarana dek pazarlıklar tam beş yıl sürmüştür (Votmer ve Schmitt Beck, 2006: 200-201).

Yeni demokrasilerde medyanın öneminin temel bir anlamı, yurttaşların yeni sisteme uyumlandırılması noktasında görülmektedir. Bir diğer boyut ise kamu oyunun bilgilendirilmesi konusudur. Konu çeşitli araştırmalarda ele alınmıştır. Votmer ve Schmitt-Beck (2006) 1996 Bulgaristan Başkanlık, 1998 Macaristan Parlamentosu, 1993 Şili Başkanlık ve 1994 Uruguay Parlamentosu seçimlerini kapsayan araştırmalarında, yeni demokrasilerde bir kamuoyu oluşturulmasında medyanın rolünü incelemişlerdir. Araştırmalarının sonucunda, medyanın politik bilgiyi artırma, hem de seçmenlerin seçimlere katılımını desteklemesi anlamında pozitif etkilere sahip olduğunu vurgulamışlar; ancak medya etkisinin ülkeler arasında taşıdığı benzerliğe rağmen, medyanın yurttaş uyumunu sağlamadaki rolünün farklılaştığını belirtmişlerdir. Bunun nedeni demokratik dönüşümün sosyo ekonomik yapıyı fazla etkilediği ülkelerde, medya etkisinin daha fazla görülmesidir (209). Medyanın benzer sebeplerle Şili ve Uruguay'da daha zayıf etki gösterdiği, Bulgaristan ve Macaristan'da ise daha güçlü etkilerinin olduğunu ortaya koymuşlardır (211).

Tablo 6: Freedomhouse verilerine göre, ülkelerde basın özgürlüğüne ilişkin tablo. Skorlar 1-30 arası özgür, 30-60 arası kısmen özgür, 60 ve yukarısı özgür değil olarak değerlendirilmektedir.

Ülkeler	2011	2012	2013	2014
Ukrayna	Kısmen özgür (skor:56)	Kısmen özgür (skor:59)	Kısmen özgür (skor:60)	Özgür Değil (skor:63)
Şili	Özgür (skor:29)	Kısmen Özgür (skor:31)	Kısmen Özgür (skor:31)	Kısmen Özgür (skor:31)
Macaristan	Özgür (skor:30)	Kısmen Özgür (skor:36)	Kısmen Özgür (skor:36)	Veri Bulunmuyor
Rusya	Özgür değil (skor:81)	Özgür değil (skor:80)	Özgür değil (skor:81)	Özgür değil (skor:80)
Tayvan	Özgür (skor:25)	Özgür (skor:25)	Özgür (skor:26)	Özgür (skor:26)
Uruguay	Özgür (skor:25)	Özgür (skor:26)	Özgür (skor:26)	Özgür (skor:26)
Arjantin	Kısmen özgür (skor:51)	Kısmen özgür (skor:50)	Kısmen özgür (skor:52)	Veri bulunmuyor
Bulgaristan	Kısmen özgür (skor:35)	Kısmen özgür (skor:36)	Kısmen özgür (skor:37)	Kısmen özgür (skor:39)

Tabloda görüldüğü gibi Tayvan, Uruguay gibi diktatörlükten demokrasiye geçiş yapan çeşitli ülkeler basın özgürlüğünü sağlamayı başardıkları halde, çok köklü bir siyasi ve toplumsal kültüre sahip olan Rusya basın özgürlüğü konusunda adeta sınıfta kalmıştır. Yine komünist bir geçmişe sahip Bulgaristan da özgürlükle, özgür olmama arasında bir noktada durmaktadır. Burada da komünist yönetimin baskıcı yorumunun ülkelerin politik hayatında bıraktığı izin medyanın özgürlüğü konusunda da etkili olduğu düşünülebilir. Çünkü sosyalizmin baskıcı yorumunun tek parti ve ona hizmet eden tek basın mantığı, basın özgürlüğü kavramının kısa sürede bir sosyal zemin bulmasını da imkânsız hale getirmektedir.

2002 Ukrayna Seçim Kampanyası'nı inceleyen Krasnoboka ve Brants (2006) ise, yeni medyanın ve özellikle internetin demokratik sürecin gelişimindeki etkisine odaklanmışlardır. Krasnoboka ve Brants'in ulaştığı sonuçlar şöyledir: İlk olarak Ukrayna'da politik gazetecilik, ana politik aktörlerin görünürlüğü ve diğerlerinin yokluğuna dayalıdır. "Altı popüler partiden sadece ikisi durmadan medyada temsil edilmiştir". İkinci olarak haber hikâyelerinin büyük çoğunluğu, reklamlar, propaganda gibi şeylere dayanmaktadır. Parti programları, siyasalar, adayların kalitesi sorgulanmamaktadır. Son olarak geleneksel medya daha devlet odaklı yayınlar yaparken, muhalif medya daha kamu odaklı yayınlar yapmaktadır (92-93). Bu veriler ışığında şu sonuca ulaşmak mümkündür ki, demokrasinin sadece biçimsel kurumlara dayalı varlığı, demokrasinin tüm unsurlarıyla uygulanıyor olduğu anlamına gelmemektedir

Medyanın yeni demokrasilerde kamuoyu üzerindeki etkisi, aslında üzerinde var oldukları makro yapılara göre değişiklik göstermektedir. Post-komünist ülkelerde yüksek seviyede politikleşme, sistemin dönüşümündeki hem politik hem ekonomik süreçlerin hızlı değişiminin yarattığı karmaşıklık, bu etkinin

fazla olmasına yol açmıştır (Voltmer ve Schmitt Beck, 2006: 201). Ancak bu etkinin yurttaşlar üzerinde demokrasinin kabulü açısından olumlu olup olmadığı üzerine tartışma devam etmektedir. Kimi araştırmacılar medyanın bu yöndeki olumsuz etkisinden bahsederken, kimileri ise son derece olumlu bir etkiden bahsetmektedirler (Voltmer ve Schmitt Beck, 2006: 202). Şunu söyleyebiliriz ki bu ülkelerdeki gelişmenin biçimini zaman gösterecektir.

Ancak pek çok konuda olduğu gibi medyanın kullanımında da ülkenin kültürel yapısı etkilidir. Örneğin Rusya’da internet haberciliğinin gelişmesindeki önemli bir isim katledilebilmiştir. Benzer biçimde pek çok ülkede gazetecilere karşı baskıcı tutumların görüldüğü bilinmektedir. Burada kastedilen, modern kampanyaların içinde siyasetin medyadan çıkarları doğrultusunda yararlanması değil, otoriter ve baskıcı yollarla medyanın denetim altında tutulmaya çalışılmasıdır. Bu durum da kampanyalar sırasında medyanın kullanımında çeşitli farklılıklar yaratmaktadır. Medyayı çeşitli baskı araçlarıyla kontrol altında tutabilen iktidarlar, modern kampanyaların sonuçlarının da ötesinde medyayı iktidarlarını korumak ve pekiştirmek adına kullanabilmektedirler. Bu durum aday veya partiler benzer tekniklerden yararlınsalar bile, sonuçların iktidar lehine sonuçlanmasına yol açabilecektir.

Latin Amerika ülkelerine ve Asya ülkesi olan Tayvan’a bakıldığında ise basın özgürlüğünün genel anlamda sağlanmış olduğu gözlenmektedir. Otoriter yönetim geçmişine sahip bu ülkelerde demokratikleşmenin gerçekleştirilmiş olması, sistemin neredeyse sıfırdan kurulmasının, Doğu Avrupa’da olduğu gibi komünist bir basın rejiminden demokratik basın rejimine dönmekten daha kolay olduğunu göstermektedir. Gerçekten Hallin ve Papathanopoulos’un (2002) belirttikleri gibi Latin Amerika ve bazı Avrupa ülkeleri arasında basın açısından çeşitli benzerlikler vardır. Bunlar düşük gazete satışları, gelişmeci gazetecilik anlayışı (farklı eğilimlerin gazetelerde yer bulması), özel sahiplik yapısı ve profesyonelleşmiş gazetecilik pratiklerinin sınırlılığıdır (177-181). Bu benzerlikler basının Latin Amerika ülkelerinde de oldukça benzer klientalist eğilimlerle hareket ettiğini göstermektedir. Ancak yine de bunların basın özgürlüğünü tehdit edici bir boyut taşımadığı, Freedom House verilerinden anlaşılmaktadır.

Kısacası medya modern seçim kampanyalarında kullanılan çok önemli bir unsur olmasına karşın, gelişmekte olan ülkelerde medyanın yapısı ülkenin geleneksel durumuna göre değiştiğinden, seçim kampanyalarındaki kullanımı da farklılık taşımaktadır. Medya modern anlamda seçim reklamlarının kullanımı, tartışma programlarının içeriğinin değişmesi gibi konularda modern özellik taşıırken, iktidarın korunması gibi konularda medyanın geleneksel alışkanlıkları devam ettirdiği görülmektedir.

Yeni Demokrasilerde Profesyonelleşme

Kampanyaların hazırlanması ve uygulanmasında profesyonel uzmanlardan yararlanma eğilimi, üçüncü dünya ülkelerinin seçim kampanyaları ve demokrasi

arasında kurdukları bağın incelenmesi açısından önemli bir diğer noktadır. Profesyonelleşme hem post- komünist yeni demokrasilerde, hem de Latin Amerika ülkeleri ve Doğru Asya ülkesi Tayvan'da görülmektedir. Genel olarak politikada ve konumuz gereği seçim kampanyasının üretilmesi ve uygulanmasında profesyonellerden yararlanılması anlamında kullanılan profesyonelleşmenin düzeyi, uzman kişilerin geleneksel yapılardan ne ölçüde bağımsız hareket edebildiklerine göre belirlenmektedir. Aşağıda tablo 7.'de incelediğimiz 8 ayrı ülkede profesyonellerin varlığı ve geleneksel yapıların ne ölçüde bu profesyonellerle birlikte varlıklarını sürdürdükleri belirtilmektedir.

Tablo 7: Yeni Demokrasilerde profesyonelleşmeye ilişkin tablo (Espinolo, 2006; Borglund vd. 2004'den uyarlanmıştır).

Ülkeler	Seçim Kampanyası İçeriğinin ve Stratejilerinin Belirlenmesinde Profesyonellerin Rolü	
	Profesyonellerin Kullanımı Var mı? (Evet/Hayır)	Geleneksel Yapıların Etkisi Sürüyor mu? (Tamamen/Büyük oranda/Orta düzeyde/Nerdeyse hiç)
Şili	Evet	Büyük oranda
Arjantin	Evet	Büyük oranda
Uruguay	Evet	Büyük oranda
Bulgaristan	Evet	Orta düzeyde
Macaristan	Evet	Orta düzeyde
Ukrayna	Evet	Orta düzeyde
Rusya	Evet	Büyük oranda
Tayvan	Evet	Büyük oranda

Tablo 7'de görüldüğü gibi çalışma kapsamında incelediğimiz 8 ülkenin hepsinde seçim kampanyalarında profesyonellerin kullanımı yaygındır. Bu durum seçim kampanyaları açısından ciddi bir benzeşmenin var olduğunu göstermektedir. Ancak profesyonellerle birlikte seçim kampanyası içeriklerinin belirlenmesinde geleneksel yapıların da varlığını korumaya devam ediyor olması, bu ülkelerin küresel sistemle ve de kendi aralarında çeşitli farklılıklar taşımasını da anlamlı kılmaktadır. Bir diğer ifadeyle anılan ülkelerde seçim kampanyası içeriğinin oluşturulması sadece profesyonellere bırakılmış bir iş değildir; parti bürokratları, yerel çıkar grupları gibi pek çok geleneksel yapı kampanya içeriğine müdahale edebilmektedir.

Çalışma kapsamında incelediğimiz ülkelere daha yakından bakıldığında, Latin Amerika ülkeleri içerisinde Şili, Uruguay ve Arjanti'nin modern kampanyalarının üreticisi olarak profesyonellerden yararlanmakla birlikte, yoğun olarak geleneksel unsurların etkisi altında kaldıkları da görülmektedir. Espindolo Arjantin ve Şili'deki 1999 ve 2001 ile Uruguay'daki 1999 seçim kampanyalarında profesyonelleşmeyi incelediği çalışmasında, anılan ülkeler açısından çeşitli ortak noktalar saptamıştır. Kampanyaların ortak özelliği, profesyonel tekniklerden yoğun olarak yararlanılmasıdır. Hatta Şili'de süpermarketlerdeki ürünler bile seçim reklamı olarak kullanılmıştır (Espindolo, 2006: 103). Bir diğer ortak nokta, tüm

Latin Amerika'ya benzer şekilde, incelenen ülkelerde de genel olarak medya yoğunlaşmasının gözlenmesidir (Espindolo, 2006: 105). Ancak kampanyalardaki tüm bu profesyonel öğelere rağmen, kampanyaların tam olarak profesyonelleştiğinden bahsedilemeyeceği belirtilmektedir. Nerdeyse incelenen tüm ülkelerde danışmanlardan yararlanılmakla birlikte son kararlar genellikle lider veya parti bürokrasisi tarafından verilmektedir. (Espindolo, 2006: 110-111).

Komünizm sonrası hızla liberal demokratik kurumları oluşturmaya çalışan Doğu Avrupa ülkelerinde de durum benzerdir. Kostera (1995)'nin belirttiği gibi komünizmden hızlı dönüşüm süreci içerisinde pek çok yabancı uzman ve öğretim üyesi Doğu Avrupa ülkelerine ithal edilmiştir (331). Ancak uzmanların etkilerinin belli bir sınır içinde olacağını düşünmek gerekmektedir. Çünkü post- komünist ülkeler sosyalizmden çıktıktan sonra birdenbire yeni bir politik moda girmemişlerdir (Barglund vd., 2004: 11-12). Bu durum tablo 7'de görülen Doğu Avrupa ülkesi örnekleri içerisinde incelemiş olduğumuz Bulgaristan, Macaristan ve Ukrayna'da seçim kampanyalarının oluşturulması ve uygulanması sürecinde profesyonellerden yararlanılmakla birlikte, aynı zamanda geleneksel yollardan yararlanılmaya devam edilmesini de açıklamaktadır. Ancak geleneksel yolların bu ülkelerde kullanımı orta düzeyde kalmaktadır. Bu durum ülkenin Batı Avrupa tipi seçim kampanyalarına, incelediğimiz Doğu Avrupa ülkelerinin diğer ülkelere göre daha yakın olduğunu gösterebilmektedir. Bunun nedeninin bir ölçüde 1980 sonrası özellikle geniş orta sınıfın Batı tarzı yaşam biçimine duydukları öykünmenin ve 'normal' olarak Batılı olanı görmeleri (Fehervary, 2002: 378) olduğu düşünülebilir. Bu yakınlık modern seçim kampanyası uzmanı profesyonellerin ithalini de desteklemiştir.

Küresel sistem içerisinde sahip olduğu güç nedeniyle Rusya'nın buradaki durumu önemlidir. Rusya, komünist SSCB deneyimi sonrası liberal demokratik sisteme adapte olduğundan, bu yeni yapının gerektirdiği seçim kampanyalarında profesyonellerin kullanımı ile geleneksel yöntemlerin kullanımını da devam ettirmektedir. Bu durum Rusya'nın güçlü parti yapısıyla da ilişkilidir. Rusya parti yapısı içerisinde merkez/reformist, sağ/milliyetçi ve sol/komünist üç farklı ve güçlü eğilimin varlığı (McAllister, 1995: 51) aslında politikaları da zaman zaman değişmesinin ve tek bir rotada hareket etmemesinin temel nedenlerinden biridir. Böyle bir yapı içerisinde seçim kampanyalarını yöneten profesyonellerinin görüşlerinin tek başına etkili olması mümkün değildir. Burada bir başka ifadeyle söylenebilecek şey Rusya'nın liberal demokrasinin gerektirdiği tüm konularda gösterdiği çekimser olarak ifade edilebilecek tavrı seçim kampanyalarının uygulanmasında da göstermesidir.

Tablo 7'de görüldüğü gibi, çalışma kapsamında incelediğimiz Doğu Asya ülkesi Tayvan seçim kampanyalarında profesyonellerden yararlanmakla birlikte geleneksel yollardan yararlanmayı da yoğun biçimde sürdürmektedir. G. Rawnsley, Tayvan'a yönelik yorumunda bu durumu "profesyonelleşmenin temsil ettiği modernleşme süreci, seçmenin iletişimi ve mobilizasyonunda geleneksel

yöntemlerin yerini alıcı değil, tamamlayıcıdır” şeklinde açıklamaktadır(2006: 114). Hatta yazara göre Tayvan’da politik aktörler bazen oyların satın alınması yoluna dahi gidebilmektedir (2006: 124). Bu durum Tayvan’da seçim kampanyası sürecinde profesyonellerin kullanımının sınırlı bir etki alanına sahip olduğunu gösterebilmektedir.

Görüldüğü gibi kampanyalarda profesyonel danışmanlardan yararlanma etkili bir yöntem olarak kullanılmakla birlikte, gelişmekte olan ülkelerde uzmanlara biçilen rolün, Batı Avrupa ve Amerika’daki ile kıyaslandığında farklı olduğu gözlenmektedir. Temel farklılık, gelişmekte olan ülkelerde danışmanların vazgeçilebilirliği noktasında ortaya çıkmaktadır. Bu durum gelişmekte olan ülkelerde partiler ve parti liderlerinin halen temel önemde olduğunu göstermektedir. Danışmanların koşulsuz bir üstünlüğe sahip olmadığı bir ülkede, liderlerin konuşmalarının gelecekteki olası politikalara ilişkin daha açıklayıcı bilgiler sunabileceği de düşünülebilir. Üstelik liderin kurumların da ötesinde bir önem taşıdığı otoriter yönetimlerden çıkan ülkelerde, liderlerin önemi kültürel eğilimlerle beraber geliştiği için daha da anlamlı hale gelmektedir. Demokrasi açısından liderlerin sistem içerisinde oynadığı rolün biçimi ve sınırlılığının gelecekte ne olacağı ise, bu ülkelerin demokrasiyle kurdukları ilişkinin geleceğine de ışık tutabilecektir.

SONUÇ

Soğuk Savaş’ın ani sona erışı ile birlikte küresel anlamda temsili demokrasinin temel değer haline gelişi, daha önce komünizm ve diktatörlükle yönetilen pek çok ülkenin hızla demokrasiye geçme çabasına neden olmuştur. Anayasal olarak çok hızlı şekilde gerçekleştirilen bu değişimler, kurumsal düzeyde aynı hızla gerçekleştirilememiş ve kurumların oluşturulması genellikle yerleşmiş demokrasilere ait kurumların taklit edilmesi yoluyla kurulmaya çalışılmıştır.

İthal edilen önemli kurumlardan biri de siyasi partiler ve seçim yapma şekilleri olmuştur. Serbest seçimlerin yapılabilmesi pek çok uluslararası kuruluş açısından demokrasinin temel göstergesi olarak düşünüldüğünden, demokratikleşme çabası seçimlere ayrı bir önem verilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu durum sonucunda seçim kampanyaları da iktidarı ele geçirmek açısından temel öneme sahip olmuş ve gelişmiş demokrasilerde işe yaradığı düşünülen yöntemlerin hızla ithal edilmesi ile sonuçlanmıştır. Yöntemlerin kullanılmasında medya ve modern kampanya tekniklerinde uzman kişilerin kullanılması temel bir etken haline gelmiştir. Ancak bu yöntemlerin birebir uygulanması mümkün olmamış, geleneksel yapının etkileri yöntemlerin de değiştirilmesine yol açmıştır.

Bu çalışmada dünyadaki çeşitli ülkeler örnek seçilerek demokratikleşme ve seçim kampanyalarına ilişkin değişimler analiz edilerek bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Pek çok yeni demokrasinin hala geleneksel ve otoriter eğilimlerini sürdürmekte olduğu bu analiz sonucunda görülmektedir. Ancak yine Rusya ve

Bulgaristan hariç pek çok ülkede, temel demokratik değerlerin kurulmasında başarı gösterildiği görülmektedir. Rusya ve Bulgaristan örnekleri ise bize otoriter yönetimlerin geleneklerini devam ettiren ülkelerin demokratik gelişimi sağlamada, diğer ülkelere oranla biraz daha zorlanabildiğini göstermektedir. Yine de demokratik değerlerde başarılı bulunan ülkeler, bu değerler Batılı yerleşmiş demokrasilerle kıyaslandığında, daha orta düzeyde kalmaktadır. Demokratik değerlerin daha da geliştirilmesi demokrasinin kalıcılığını sağlamak açısından önemlidir.

Demokrasinin geri dönebilir bir süreç olduğu pek çok çalışma tarafından ortaya koyulmuştur. Huntington (2011) bu durumu demokrasinin ters dalgası olarak, Tilly (2011) ise demokrasinin “geri çevrimi” olarak tanımlamıştır. Tilly (2011), demokrasinin geri çevriminin genellikle yönetici ve seçkinlerin rejim krizlerine verdikleri tepkilerle oluştuğunu belirtmektedir (103). Huntington (1995) buna elitlerle birlikte, halk arasındaki demokratik değerlerin zayıflığının da demokratikleşmenin geri çevrimini kolaylaştırabileceğini eklemektedir (36). Yeni demokrasilerin gelişen değerlerine rağmen, demokrasinin ve özellikle serbest seçimlerin bu ülkelerde ne kadar kalıcı olabileceği sorusunun kesin bir yanıtı yoktur. Bu ülkelerdeki demokrasinin gelişimi ileri zamanlarda yapılan araştırmalarla ortaya koyulacak ve tarihsel bir karşılaştırma yapma olanağını doğurabilecektir. Kuşkusuz demokrasi insanların yaşam kalitesini artırması yönünden çok önemli bir rejimdir ve gelişmelerin olumlu olması, küresel anlamda demokrasinin gelişimi açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

Bowler, Shoun ve Farrell, David M. (1992), *The Study of Election Campaigning*, Shaun Bowler ve David M. Farrell (Der.): 1-23 İçinde *Electoral Strategies and Political Marketing*, London: The Macmillan Press

Büyükakıncı, E. (2003), Orta Avrupa’da Demokratikleşme ve Dış Politika: Çek Cumhuriyeti ve Slovakya’daki Değişimler, Cem Karadeli (Der.): 134-174 İçinde *Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye*, Ankara: Ayraç

Çankaya, Özden (2015), *Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927-2000*, Ankara: İmge

Demirci, Kenan (2013), “Discourse on Democracy in the July 22, 2011 General Elections in Turkey”, *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 2-9: 13-18

Elster, John (1993), "Majority Rule and Individual Rights", Stephen Shute ve Susan Harley (Der.): 175-216 İçinde *On Human Rights, Oxford Amnesty Lectures*, England: Harper Collins Publisher

Espindolo, R. (2006), "Electoral Campaigning in Latin America's New Democracies", K. Voltmer (Der.): 97-113 İçinde *Mass Media and Political Communication in New Democracies*, , Newyork: Routledge

Fehervary, Krisztina (2002), "American Kitchens, Luxury Bathrooms, and the Search For a 'Normal Life' in Postsocialist Hungary", *Ethnos*, 67-3: 369-400.

Geddes, Barbara (1999), What Do We Know About Democratization After Twenty Years, *Annual Review of Political Science* 1999 (2):115-144

Gurevitch, Michael ve Kavoori, Anandom P. (1992), "Television Spectacles as Politics", *Communication Monographs*, 59: 415-420

Hallin ve Papathanopoulos (2002), Political Clientelism and the Media: southern Europe and Latin America in comparative studies, *Media Culture and Society*, 24: 174-195

Huntington, S. P. (2011), *Üçüncü Dalga*. Ankara: Kilit

İlaslan, Süleyman (2014a), "Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının Kuruluşu Üzerine Temel Tartışmalar", *SBF Dergisi*, 69-3: 481-510

İlaslan, Süleyman (2014b), "Türkiye'nin Yeniden Yapılanma Sürecinde Televizyon: 12 Mart 1971 Sonrası Dönemde Televizyon Yayıncılığının Kontrolü ve Yaygınlaştırılması", *KTÜ İletişim Araştırmaları Dergisi*, 8: 33-55

Jowitt, K. (1995), "Yeni Dünya Düzensizliği", L. Diamond ve M. F. Plattner (Der.): 303-312 içinde *Demokrasinin Küresel Yükselişi. Ankara: Yetkin*

Karadeli, C. (2003). 1989 Sonrası Yeni Dünya Düzeni, İstanbul: Cem

Karadeli (Der.): 13-16 İçinde *Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye*, Ankara: Ayraç

Krasnoboka, N. ve Brants, K. (2006), Old and New Media Old and New Politics, K. Voltmer (Der.) 78-95 İçinde *Mass Media and Political Communication in New Democracies*, Newyork: Routledge

Lovell, D. W. (2003), "Komünizm Sonrası Doğu Avrupa'da Milliyetçilik ve Demokratikleşme", C. Karadeli (Der.): 37-49 İçinde *Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye*, Ankara: Ayrıç

Mancini, P. ve Swanson, David L. (1996), "Politics, Media and Modern Democracy: Introduction", P. Mancini ve David L. Swanson (Der): 1-26 İçinde *Politics, Media and Modern Democracy*, Greenwood Publishing: USA

Mayhew, Leon (2007), *The New Public: Professional Communication and The Means of Social Influence*, England: Cambridge University Press

Mazzoleni, Gianpietro ve Schulz, W. (1999), "Mediatization of Politics: A Challenge For Democracy?", *Political Communication*, 16-3: 247-261

McAllister, Ian (1995), "Democracy, Political Parties, and Party Formation in Postcommunist Russia", *Party Politics*, 1-1: 49-72.

Mccoy, J. , Garber, L. ve Pastor, R. (1995), "Seçimlerin Gözlemlenmesi ve Barışın Oluşturulması", L. Diamond ve M. F. Plattner (Der.): 223-236 içinde *Demokrasinin Küresel Yükselişi*, Ankara: Yetkin

Mcnair, Brian (1996), "Television in Post Soviet Russia from monolith to mafia", *Media, Culture & Society*, 18: 488-499

Meyer, Thomas (2002), *Medya Demokrasisi*, İstanbul: Türkiye İş bankası Kültür Yayınları

Negrine, Ralph ve Papathanassopoulos, Styloinos (1996), The Americanization of Political Communication. *Press/Politics* 1 (2): 45-62.

Nimmo, Dan ve Combs, James E. (1983), *Mediated Political Realities*, New York: Longman

Özbudun, Ergun (1996), Turkey: How far From Consolidation?, *Journal of Democracy* 7(3): 123-138

Palma, G. Di. (1995), "Niçin Demokrasi Doğu Avrupa'da İşleyebilir?", . Diamond ve M. F. Plattner (Der.): 315-326 İçinde *Demokrasinin Küresel Yükselişi*, Ankara: Yetkin

Plasser, F. (2000), American Campaign Techniques Worldwide. *The Harvard International Journal of Pres/Politics*, 5(4): 33-54

Plasser, F. (2009), "Political Consulting Worldwide", Dennis W. Johnson (Der): 24-41 İçinde *Handbook of Political Management*, New York: Routledge

Plasser, F. ve Lengauer, Gunther (2009), "Television Campaigning Worldwide", Dennis W. Johnson (Der): 253-271 İçinde *Handbook of Political Management*, New York: Routledge

Rawnsley, G. (2006), "Democratization and Election Campaigning in Taiwan", K. Voltmer (Der): 114-129 İçinde *Mass Media and Political Communication in New Democracies*, Newyork: Routledge

Schafreder, Christian (2009), "Evolution and Limitation of Modern Campaigning in East Asia", Dennis W. Johnson (Der): 370-392 İçinde *Handbook of Political Management*, New York: Routledge

Schmitter, P. C. Ve Karl, T. L. (1995), "Demokrasi Nedir... Ne Değildir", L. Diamond ve M. F. Plattner (Der.) içinde *Demokrasinin Küresel Yükselişi*, Ankara: Yetkin

Tilly, C. (2011), *Demokrasi*. Ankara: Phoenix

Touraine, A. (1997), *Demokrasi Nedir?*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Voltmer, K. ve Schmitt, R. (2006), *New Democracies Without Citizens*, K. Voltmer (Der.):199-214 İçinde *Mass Media and Political Communication in New Democracies*, Newyork: Routledge

Wagner, Peter (2005), *Modernliğin Sosyolojisi: Özgürlük ve Cezalandırma*, Mehmet Küçük (Çev.), İstanbul: Ayrıntı

www.freedomhouse.org.(2014),www.freedomhouse.org/report/freedom.press/, (10-30 Temmuz 2014).

www.freedomhouse.org.(2015),<http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/2012skor:20skor:20NITskor:20Tables.pdf>, (12-14 Mart 2015).

www.democracyweb.org.(2014),<http://www.democracyweb.org/new-map/>, (1 Temmuz 2014).